

HAZAI KÖRKÉP

A Könyvtáros mint pályatörténeti forrás

Tallózás a lap tíz éves (1961–1970) repertóriumában

FUTALA TIBOR

Tévedés ne essék; dolgozatom nem a Könyvtáros legújabb - 1961-1970 közötti - repertóriumának (1) recenziója. Ennek megírása majd a szakmai kritika feladata lesz. Számomra csak munkaeszközül szolgált mindannak kigyűjtéséhez és megvizsgálásához, ami a tíz évfolyamban a könyvtárosszápa hazai alakulására vonatkozik. Tehát e dolgozat tárgya maga a lap, illetve az általa tükröztetett könyvtárügy meghatározott oldala.

Annyit azonban mégis szabadjon a repertóriumról itt elmondani, hogy munkámhoz igen előnyös és kedvező feltételeket teremtett, mivel ellentétben az általános gyakorlattal, nem hagyta feltáratlanul a lap hir- és kisközleményi formában megjelent személyi anyagát sem.

Dolgozatomban ugyan sok lesz a szám, az adat, de azért nem akarja vagy/és nem tudja vállalni (tessék eldönteni, melyik állításom az igaz) a szigoruan vett statisztikai elemzés tiszteletreméltó műfaját. Annál kötetlenebb és dinamikusabb szeretne lenni. Ennyit a módszeréről.

Vállalkozásomra Kóhalmi Béla ösztönzött, minthogy a repertóriumok mással nem pótolható tudománytörténeti (mi hadd mondjuk szerényen: szakmatörténeti) funkciójára s ezen keresztül elemzésük termékeny lehetőségére az ő műve hívta fel a figyelmemet (2).

Csüry István azzal segített, hogy a lap mibenlétének találó kifejezésével ("Az élő magyar könyvtárügy orgánuma" (3)) az elemzéseknél követendő igényt, a könyvtárügyi szempont érvényesítésének szükségességét fogalmazta meg számomra egyértelműen.

TÍZ ÉV A KITÜNTETÉSEKBEN

Pályatársaim, az összes szakma pályatársaival megegyezően, jó munkájukért szívesen részesülnek kitüntetésben. Központi lapunk szerint az elmúlt évtizedben összesen 1185 könyvtárost (könyvtári dolgozót) ért ilyen megtiszteltetés. A közöttük szétszórt kitüntetések száma 1272. Tehát akadtak többször dekoráltak is. A többször (egyetlen esetet kivéve, ami-

kor "három a kitüntetés"), mindig kétszert jelent. A kitüntetések "műfaji" megoszlása az alábbi:

MUNKA VÖRÖS ZÁSzlÓ ÉRDEMREND	1	SZOCIALISTA KULTURÁÉRT	544
MUNKAÉRDEMREND		MINISZTERI DICsÉRET	477
- arany fokozat	12	KIVÁLÓ DOLGOZÓ	108
- ezüst fokozat	18	ERDÉSZET KIV. DOLGOZÓJA	3
- bronz fokozat	16	MEZŐGAZDASÁG KIV. DOLG.	6
MUNKAÉRDEMEREM	6	OKTATÁSÜGY KIV. DOLG.	8
SZOCIALISTA HAZÁÉRT ÉRDEMEREM	2	TESTNEVELÉS ÉS SPORT K. D.	4
ÁLLAMI DIJ (3. fokozat)	1	SZAKSZERVEZETI KITÜNT.	3
KIVÁLÓ NÉPMÜVELŐ	59	EGYÉB, MEGHATÁROZATLAN	5

Kimutatásomat ne vegye senki hivatalosnak, bár az adott évtizedre nézve valószínűleg a legteljesebb (4). A szerkesztőség mindenestre valamennyi tudomására jutott esetet regisztrált az ügy propagálása érdekében, és vállalva, hogy e gyakorlatával egyes olvasókat megörvendeztet ("X. Y. igazán megérdemelte, hogy kitüntették!"), másokat pedig felbosszant (az előbbi kijelentés negatív megfogalmazásban).

De hadd kérdezzek inkább; elég-e, sok-e ez, vagy kevés? Megalapozott becslés szerint tárgyévtizedünk közepén Magyarországon mintegy 16 ezer főfoglalkozású, részfoglalkozású, tiszteletdíjas, megbízott könyvtárkezelő és társadalmi munkás foglalkozott könyvtári munkával (5). A kitüntethető alanyok számát azonban vehetem ennél valamivel kevesebbre - 15 ezerre -, mert a gyakorlat tanúsága szerint általában 5-6 éves sikeres tevékenység szokott "kelleni" a központi elismeréshez. Így nézve a dolgot, az összes kitüntethető 8 és fél százaléka ténylegesen kitüntetésben részesült.

A könyvtárosok, minden könyvtárstípus legszorgalmasabb kitüntetője - rendjénvalóan - a Kormány és a Művelődésügyi Minisztérium. A több fenntartó és főfelügyeleti szerv is ide irányítja több-kevesebb rendszerességgel kitüntetési javaslatait. Az elnyert kitüntetések száma és a kitüntetettek aránya van olyan magas, hogy globálisan nem kell siránkoznunk munkánk társadalmi el nem ismerése, meg nem becsültsége miatt. Az azonban mindenképpen feltűnik, hogy a mezőgazdasági tárca, a központi sportszerv, valamint az MM nem közművelődési része kivételével, mondhatnám ujkéleti kivételével, nem akadt olyan minisztérium és főhatóság, amely saját szakmai kitüntetést juttatott volna a könyvtárosoknak. Ez is jelzi, hogy a szakkönyvtárügyet és a szakirodalmi tájékoztatást még korántsem érzik integráns részüknek a különféle szakterületek. Vagy csak a Könyvtáros nem szerzett volna tudomást a másféle kitüntetésekről? De ennyire?

(A repertórium, sajnos, nem ment el olyan mélyen a feltárásban, hogy pl. a főfoglalkozásúak és a nem főfoglalkozásúak, valamint a közművelődési könyvtárosok és a nem közművelődésiek részesedési arányát is elemezni tudtam volna. Egy pontosságra törekvő elemzés a repertóriumban feltüntetett lelőhelyek visszakeresésével e hiányosságot nagyrészt pótolhatja. A lap tehát ebben az értelemben is forrás, bár ez alkalommal kihasználatlan.)

Általános tapasztalat, hogy a pályázatok pezsdítőleg hatnak a szakmai közvéleményre: erőkifejtésre, sőt versengésre készítetnek. A mi szakmánk - sajnos - az elmúlt évtizedben nem nagyon dicsekedhetett a pályázatok bőségével. Talán ez is oka volt annak, hogy az évtized első harmadában - más híján - maga a lap irt ki pályázatokat (1961: olvasószolgálati tapasztalatok, 1963: felszabadulási évforduló). Ezek - címükből is látható - módszertani jellegűek voltak. 1963 és 1967 között az MM Könyvtári Osztálya - könyvtárügyünk legfontosabb kérdéseire vonatkozóan - éves könyvtartudományi pályázati kiírásokat tett közzé. Határterületi témákban a Népművelési Intézet egyik pályázata kínált teret szakmánkbelieknek. A lehetőségek felsorolása a SZOT 1966. évi, a munkásosztály könyvtári ellátásával kapcsolatos pályázatával véget is ért.

Hogy eközben milyen ügyetlenségeket követtünk el, milyen szervezési nehézségekkel kellett megküzdenünk, arról most nem akarok szólni. A lényeg az, hogy a ritka alkalmak egyike sem maradt visszhangtalanul és megnyeretlenül-díjazatlanul. A repertórium szerint a fenti felhívások eredményeként összesen hetvennégyen (öten kétszer, ketten háromszor is) nyertek pályadíjat, illetve értek el helyezést.

A pályadíjasok legtöbbször a "fiatal könyvtárosok" kategóriájához tartozott, noha - hasonlóan a "fiatal írók" megjelöléséhez - a jelző náluk sem takar legtöbbször igazi KISZ-korosztályt. Inkább a viszonylag késői (30-40 év közötti) "kiugrás" szakmán belüli - egyáltalán nem dicséretreméltó - szócsásáról vall.

Azt egyébként, hogy szakmánkban jelen van a problémák magas színvonalon való megközelítésének és megoldásának igénye, a pályadíjakon kívül 12 szakirodalmi-publikációs nívódíj is jelzi. Mindezt összevéve állítom: mind kutatási szükségleteink kielégítése, mind a fiatalok gyorsabb kiugrásának és beérkezésének siettetése érdekében növelni kellene a pályázati kiírások számát, jól megszervezni sikerüket.

MILYEN SZEMÉLYI INFORMÁCIÓK TALÁLHATÓK MÉG A LAPBAN?

A kiváló népművelőkről a Könyvtáros rendszeresen közöl "szakmai életrajzot", sőt még fényképet is. Ha történetesen lenne valaha "Ki kicsoda a magyar könyvtárügyben?" akkor ezek az életrajzok akár oda is átemelhetők lennének, annyira pontosságra törekvők. E ponton túl azonban - kivéve természetesen a szakirodalmi munkásság ismertetését - eléggé esetlegessé válik a személyi ügyekről való tájékoztatás. Lapunk legkevésbé sem vádolható személyi kultusz keltésével.

Ime: tíz év alatt szolgálati jubileumukat ünneplő pályatársainkról 7, nyugdíjba vonulókról 11, az elhunytakról 39 esetben olvashattunk valamiféle - zömmel hirszerű - közleményt. Ezen felül 13 (jórészt 1969-ben és

1970-ben történt) fontosabb kinevezésről, 3 tanácsstaggá választásról, 1 nemzetközi szakmai tisztség elnyeréséről, 2 kandidátusi értekezésről, 1 kintüntetési doktorrávatásról informált a lap.

Valamivel bővebb - számszerint 57 közleményt tesz ki - a könyvtáros irókkal és költőkkel, illetve olvasás- és könyvtárbarát alkotókkal foglalkozó információcsoport (6). Itt a leggyakoribb a színes, rugalmas forma, az interjú, a "Beszélgetés ...-val, -vel". Sajnos, a szűken vett szakmabeli nagyok közül bővebb, személyes vonatkozásokat is tartalmazó interjú készítése céljából valójában csak Kóhalmi Bélát ke-reste fel a lap tíz év alatt.

Az "egyéb személyi információk" most taglalt csoportját elvéve kíséri csak fénykép. Mindössze 61 élő kollégánk képe néz, mosolyog, szigorkodik le a lap oldalairól. Közülük is több, amikor éppen meghalt. Utódaink tehát nem sokunk arcmásával fognak a lapban találkozhatni, hogy elmerenghessenek leírt gondolataink és vonásaink közötti kapcsolatról, és elhelyezhessék arcképünk másolatát szakdolgozatukban, disszertációjukban, valamiféle publikációjukban. Hasonlóképpen ritka az e hiradásokhoz csatolt bibliográfia. (Mindössze 14 ilyen esetet számoltam meg.)

Rátérek az "emlékezzünk régiekről" részre. A repertórium névsorában könyv, könyvtár-, olvasástörténeti, valamint bibliográfiai kapcsolódás révén 44 néhai neves ember, alkotó szerepel. Ezen kívül 32 könyvtáros, bibliográfus, nyomdász, könyvkiadó és könyvművész (G. Bodoni, Braun Róbert, Bródy-Maróti Dóra, K. Gesner, J. Gutenberg, Gyulai Farkas, György Aladár, Heckenast Gusztáv, W. Hofman, Káplány Géza, Kner Imre, Kovachich Márton György, N.K. Krupszkaja, Kudora Károly, Máday Andor, Madzsar József, A. Manutius, Móra Ferenc, Pável Ágoston, Pikler Blanka, Pór Nándorné, Rados Gusztáv, S.R. Ranganathan, Reiter László, N.A. Rubakin, Schedius Lajos, Solti Andrásné, Szabó Ervin, Szinnyi József, Szombathy János, Teleki Sámuel, Uri János) munkásságával, annak jelentőségével ismertetnek meg bennünket a lap hasábjai. A közölt névsor így csoportosítható: évfordulós személyiségek, szocialista-kommunista elődeink, akik méltatlanul feledtetek el. A szerkesztőség e tekintetben - bizvást mondhatom - mértéktartó és körültekintő volt.

A személyi információk utolsó összetevője a publikációk bírálata. A lap tíz év alatt 287 szerző (társszerző, szerkesztő, közreműködő) 277 művét (folytatásos, periodikus munkáját) ismertette (7). Az ismertett művek száma ennél lényegesen több, a 400-at is meghaladja, ám sok a "szerzőtlen" munka. Ebben is tükröződik, hogy a szakmánkban mély gyökerei vannak az anonimitásnak, az intézmények neve mögé rejtőző munkának olyan esetben is, amikor egyáltalán nem forog fenn testületi szerzőség. Nem valami vonzó, pályánkra csábító gyakorlat ez.

... ÉS MILYEN PÁLYATÖRTÉNETI VONATKOZÁSUAUK?

Itt a repertórium tematikus részének azokat a tárgyszavait gyűjtöttem ki, amelyek közvetlenül vonatkoznak a pálya alakulására, és - évi bontásban - megadom az alájuk sorolt információegységek számát is:

	1961	62	63	64	65	66	67	68	69	70
Könyvtári munka-verseny	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-
Könyvtáros (foglalkozás)	8	7	7	4	3	6	13	14	8	6
Könyvtáros szoc. brigádok	-	1	3	1	-	-	-	-	1	-
Könyvtáros-képzés és tk.	12	16	18	15	8	9	11	9	10	7
Könyvtártud. kutatások	-	2	3	1	5	5	4	2	2	2
Könyvtárvezetés	1	3	1	4	-	2	2	2	1	-
Közalkalmazottak Szaksz.	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-
Magyar Könyvtárosok Egyes.	1	4	7	7	6	3	1	2	2	1

Ez az elsődlegesen érdekes információmennyiség az összes közlemény kb. 8,5 %-át teszi ki. Döntő többsége egy-egy eseményre, mozzanatra vonatkozik. Ritka az egy nagyobb időszakot vagy több ide tartozó jelenséget átfogó közlemény.

A tárgyszavak egy másik köre a fenti információk egy részét bizonyos szempontból minősíti. E tárgyszavak a következők: könyvtári jogszabályok, Művelődésügyi Minisztérium, OKDT.

A két legfontosabb tárgyszón belül - tájékoztatásként - megadom a könyvtár típusok szerinti tagolódást is. Így a könyvtáros foglalkozást tárgyzavó információkból 42 az egész könyvtárügyre, 76 a közművelődési, 5 pedig a tudományos és szakkönyvtárakra vonatkozik. A könyvtárosképzésen és továbbképzésen belül a megoszlás: 23, 62 és 30. Tehát a közművelődési jelleg dominál.

A SZERZŐK BOKRA

A szerzők és publikációik száma

A publikálások száma	A szerzők száma	A publikációk száma
1-szer	479	479
2-szer	133	266
3-szor	76	228
4-szer	45	180
<hr/>		
1-4-szer	733	1153
5-24-szer	119	1070
25-99-szer	24	1052
<hr/>		
Összesen	876	3275

A tényleges közlemények száma - a társszerzők miatt - ennél valamivel kevesebb, 3201. (Ez mutatja, hogy a szakmában nem nagyon terjedt el a társszerző választás szokása. Főként pedig az a formája nem, hogy a fiatalabbak az idősebbekkel való társszerzőségben vágnak neki az utnak, eleve minősítést kapva ezzel talentumukról. De hát legalább e gyakorlat - ugyancsak közismert - árnyoldalai sem figyelhetők meg berkeinkben. A repertóriumból kigyűjtött társszerzőségek tulnyomó többsége alkalmi, egyenlő az egyenlővel való szövetkezés. A leggyakrabban megfigyelhető változatok: a közművelődési könyvtáros a szakkönyvtárossal, tanácsi könyvtáros a szakszervezetivel, szociológus a matematikussal, könyvtáros az építésszel, gyakornok a gyakornokkal stb.)

Mivel a repertorizálók a kifizetési jegyzékek felhasználásával, valamint a szerkesztőség önzetlen segítségével - igazán elenyésző kivételektől eltekintve - a jelöletlen vagy a szíglákkal jelölt közleményeket "szerzősítették", a közölt szám adatok - kb. 3 %-os korrekcióval - egyszersmind megegyeznek a szerzői, az intézményi és a tárgyi beosztásnál "mozgatótt" információmennyiséggel. Tehát elmondható, hogy a lapban tíz év alatt hozzávetőlegesen 3300 szakmai "információegység" jelent meg. (Az un. kisközlemények "egysége" komprimált: az azonos számban megjelent azonos tárgyú több kisközlemény egynek számít.)

A táblázat három csoportra, "esetenkénti szerzőkre", "törzsszerzőkre", "legbelsőbb szerzői körre" oszlik. Az esetenkéntieknél több mint hatszor kisebb, a legbelsőbbeknél pedig majdnem ötször nagyobb létszámú törzsgárda éppen úgy a közlemények kb. egyharmadát vallhatja a magáénak, mint az őt közrefogó két csoport. Ez az arányelegancia határozottan rokonszenves.

Az összevont "tálatás" a szerkesztőségi szándékok értelmezésére alkalmas:

- a sokszerzőjű harmad a lap nyitottságát, szerzőnevelési készségét, szakmai demokratizmusra való törekvését jelzi,
- a második harmad a már kipróbált szerzők rendszeres foglalkoztatására utal,
- a harmadik mögött minden bizonnyal a központi közlő funkció el-látását kell keresni.

A publikációk "műfaji" megoszlása (3 %-os felkerekítéssel)

Műfaj	Mennyiség
Cikk	2430
Ismertetés	420
Bibliográfia	150
Kisközlemény	300

A lap "döntő" műfaja tehát a cikk (az összes közlemény közel háromnegyedet, pontosan 73,6 %-át teszi ki). A kritikai rovatra - a recenziókra - 12,9 % jut. A bibliográfiák túlnyomó része a kis bibliográfiai sorozatban jelent meg, a közlemények összességét tekintve igen szerény arányban. A kisközlemények "közbetördelésének" szokása az élénkítést, az információbővítést szolgálja, gyakorlatilag minimális és jórészt "holt" helyigénnyel. Ha az összes közleményt veszem, akkor egy-egy lapszámra átlagosan 27,5, ha a kisközleményeket leszámítva osztok, akkor pedig kerekén 25 információegység esik.

A lap évi "könyvtáros"-terjedelme 600 oldalra vehető. A kisközlemények elhanyagolásával a közlemények (cikkek-ismertetések-bibliográfiák) átlag-terjedelme 2 "Könyvtáros"-oldal, 6 szerzői flekk. (Ezen belül - megfigyelés szerint - a cikkek és a kisbibliográfiák átlagterjedelme valamivel nagyobb).

A számonkénti 25 információegység, valamint a 2 oldalas átlagterjedelem mindenesetre meggondolkodtató. Sugallja a jogos kérdésfelvetést: a különböző hálózati hirdók általánossá és rendszeressé válása idején nem lenne-e helyes merészebben csökkenteni az információegységek számát és növelni terjedelmüket. Azaz: növelni a lap elméleti-elvi színvonalát. Ám ez már szerkesztéspolitikai.

AZ ESETENKÉNTI SZERZŐK

Feltételeztem, hogy e csoporton belül folyik mindenekelőtt a "szerzőnevelés". Valóban: az ide tartozó szerzők mintegy 88 %-a "új név" a

lapban. (12 % már korábban is publikált.) Azt azonban hiba lenne állítani, hogy minden "új szerző" egyben "kezdő szerző" is. Elég sok köztük a neves - könyvtárügyön belüli és kívüli - szakember. Őket bizonyíthatóan udatos szerkesztői felkérések "csábították el" szorosán vett szakterületük-ől egy vagy több elvi jelentőségű közlemény, speciális recenzió megírására. Ugyanígy csábításnak "esett áldozatul" egypár neves külföldi szerző is. Sajnos, a kelletténél és a lehetségesnél sokkal kevesebb: 2 interjú és ideosztva, mindössze 11. E szerzők, 1 kivételével, valamennyien a szocialista tábor országaiból valók. S bár a lap külföldi tájékoztatása ennél jóval szélesebb körű, a külföldi szerzők körét mindenképpen kívánatos tágitani. (Egyébként azóta a szocialista országok központi könyvtáros orgánumai ennek szükségességét fel is ismerték, és kölcsönös "szerzőközvetítésben" egyeztek meg.)

Noha könyvtártudományi bibliográfia hiányában pontosan nem lehet megállapítani, hogy a Könyvtáros hány ténylegesen új szerzőt indított el, pontosabban: próbált elindítani a "szakirói hirnév" útján, számuk meglehetősen nagyra tehető. Így pl. az egyszeri szerzők 479 személyt számláló köréből több mint 300 közlemény tapad annyira egy-egy intézményhez vagy legalábbis annak valamely tevékenységéhez, hogy nem nehéz elképzelni mögötte az általában saját élményeket feldolgozó indulást.

Közvetve az is a sok indulót jelzi, hogy e csoportból kevesen (az előbb említett szakemberek) és kevés (általában speciális) recenziót irtak. A csoporttermelésben nem egészen 4 %-kal szerepel ez a műfaj, ami még egy harmadát sem teszi ki az összes közleményen belüli recenzió-aránynak. Még kisebb a számuk azoknak, akik bibliográfiát állítottak volna össze (17). Az alkalmi szerzők kisközleményt is keveset produkáltak (az összes ilyen közlemény alig több, mint 9 %-át). Azt kell ennek alapján mondanom, hogy a lap nem rendelkezik széleskörű levelező-gárdával, illetve a másik két szerzői csoportba tartozó "területi megbízottak" és "külföldi hirtallózók" alkalmazásával tágitja a tájékoztatás körét.

A kétszeri-négyszeri szerzők kis híján fele egy vagy két évfolyamon belül "irta ki magát". Ennek okai - a személyes okokon túl (halál, pályaváltás stb.) -; egy-egy intézmény valami miatt hirtelen "érdekes" válik (épitkezés, avatás, új berendezés, működési fellendülés vagy éppen a negatív jelenségek halmozódása), egy-egy téma "divatba" kerül (iskola és könyvtár, művelődési otthon és könyvtár kapcsolata, olvasómozgalmak). Ugyane csoport másik részére - több mint egy negyedére - viszont a két publikálás, illetve az első és az utolsó publikálás közötti széles - 9-5 éves - "fesztáv" a jellemző. Tanulságaul annak, hogy kit milyen időközönként száll meg az ihlet és/vagy kit milyen időközönként kér fel a szerkesztőség, igen sokféle összetevő eredője.

A MÁSIK KÉT SZERZŐI CSOPORT

Az ide sorolt szerzők bemutatásának alapja a könyvtárügyben ellátott funkció. A "kikre támaszkodik elsősorban a Könyvtáros?" kérdésre adott válaszon kívül itt már kicsit arra is választ kaphatunk, hogy milyen a lap tematikus profilja.

A két "lapmeghatározó" szerzői csoport a következőképpen tagolódik:

	Törzsszerzők	"Belső" szerzők
megyei könyvtári munkatársak	20	2
a KMK munkatársai	16	5
FSzEK-könyvtárosok	13	1
városi-járási könyvtárosok	12	1
ujságírók, könyvkereskedők stb.	12	1
szakkönyvtárosok	10	1
szakszervezeti könyvtárosok	8	1
tud. egyetemi-akadémiai könyvtárosok	8	4
a nemzeti könyvtár munkatársai	5	1
egyetemi oktatók	5	-
községi könyvtárosok	4	-
MM-munkatársak	3	-
iskolai könyvtárosok	2	-
a szerkesztőség munkatársai	1	4

A tíz év eredményeit összegező lista egyértelműen tanúsítja: a lap nemcsak nevében, hanem legfontosabb szerzőit tekintve is az egész könyvtárügy orgánuma. Nincs olyan könyvtár típus az országban, amelynek képviselői ne foglalnának helyet, ha nem is minden típus súlyának megfelelő, de legalábbis elfogadható létszámban e virtuális testületben. S noha nem e grémium feladata a könyvtárpolitika kialakítása, részletező kifejtésében, transzformálásában, terjesztésében és a szükséges visszacsatolások biztosításában mindenképp fontos szerepet játszik, függetlenül attól, hogy tagjai között többen vannak olyanok, akik a kritikai és a bibliográfusi tevékenység áttételein keresztül kapcsolódnak be a munkába.

De hadd csoportosítsam másként az előző táblázat adatait. Az alábbi ösztetételt kapom:

	Törzsszerzők	"Belső" szerzők
közművelődési + iskolai könyvtárosok	59	5
tudományos + szakkönyvtárosok	23	6
MM + KMK + oktatók + szerkesztők	25	12
egyebek	12	1

Gondolom, természetesnek vehető a harmadik csoportban a "belső" szerzők kiugróan magas száma. Itt gyűlik össze a legtöbb és az ügy érdekében feltétlenül - gyakran nagyon gyorsan - közölnivaló információ. Nem vehető viszont teljesen természetesnek az, hogy a tudományos és szakkönyvtárosok köréből a szerkesztőségnek nincs elégséges mennyiségű törzsszerzője, aki a vele való "korrespondenciában" a jelenleginél nagyobb mennyi-

ségben és nagyobb sullyal képviselné a lapban a tudományos és szakkönyvtári tematikát és általában a közös érdekű könyvtárügyi-informatikai-módszertani témákat.

NŐK, OKTATÓK ÉS VEZETŐK A LAP SZERZŐI KÖZÖTT

A cím vezérszavainak fontosságát nem kell magyarázni. Következzenek a tények:

A KMK 1966 decemberi országos felmérésének adatai szerint a pályatársak több mint 71 %-a volt nő (8). Hacsak azóta nem kezdtek a vizek visszafelé folyni, s erre semmi jel nem utal, közben sem csökkent, sőt inkább növekedett a könyvtárosnők aránya. Nos, a Könyvtáros mutatójából sem hiányoznak a női szerzők. 312-t számoltam meg belőlük, s ez tettesztős mennyiség. Csak arányítani ne kellene! Így ugyanis kitűnik, hogy a nők a maguk 35,6 %-os részesedésével még korántsem vivotak ki maguknak megfelelő helyet. Ezzel bizony nem lehetnek elégedettek sem ők, sem a szerkesztők, annál kevésbé, mivel a törzsszerzők és a "belső" szerzők között még kedvezőtlenebb - 19,3, illetve 12,5 %-os - az arányuk.

Szakmánk oktatói - tizenegy a teljes oktatói létszámból - 54 közleményt produkáltak. Ebből három szerzőre esik a közlemények közel 60 %-a. Rájuk hát nem vonatkoznak a következő kérdések: miért a majdnem általános távolmaradás a soronlévő problémák megoldásától, mi gátolja az oktatókat abban, hogy rendszeresen ne tájékoztassák a könyvtárosokat - köztük annyi volt tanítványukat - legujabb tudományos eredményeikről? Tudom, hogy kevesen vannak, hogy tulterheltek, hogy másutt publikálnak. De azért mégis. Valahogy természetesen érezném, hogy az oktatók ne csak a tantermekben, hanem pl. e lap hasábjain nem kevésbé lennének terjesztői szakmánk rohamosan gyarapodó, forrongva változó elvilelméleti ismereteinek.

No, és a vezetők? Csupán a legfontosabb könyvtárakat veszem. A 15 "általános gyűjtőkörű országos jellegű tudományos könyvtár" és "országos jellegű tudományos szakkönyvtár" élén állók közül

- 1 "belső" munkatársa volt a lapnak,
- 3 törzsmunkatársai közé tartozott,
- 6 szerzője volt,
- 5 nem publikált a lapban.

A 19 megyei könyvtári igazgató és a Könyvtáros kapcsolatát a következő rangsor mutatja:

- 1 "belső" munkatárs,
- 5 törzsszerző,
- 9 szerző,
- 4 nem irt a lapba.

A lap - mint forrás - tehát e tekintetben is aránytalanságokat és hiányságokat tükröz. Különösen a megyei könyvtári vezetők egy részének gyér szereplése és távolmaradása kedvezőtlen, minthogy a személyek ismeretében tudom, hogy nagy részük - ellentétben a tudományos és szakkönyvtári vezetőkkel - más, az ún. ellátandó szakterületen sem publikál. Ma ugyan lehet még valaki jó vezető anélkül, hogy szakirodalmilag aktív lenne, a közeli jövőben aligha. A dolgok megírása alapos végiggondolásra, a tények tiszteletbentartására, az alternatívák összehasonlítására, szóval sok olyanra késztet, aminek elvégzése nélkül nagy könyvtári rendszereket - megyei hálózatokat - hovatovább nem lehet biztosan vezetni, irányítani. Azután az igazgató feladatkörébe tartozik intézményének kifelé való képviselése is. S a színvonalas publikáció - többek között - ebben vesz részt hatékonyan.

x

A repertórium személyi, szerzői és pályánkra vonatkozó részeinek bemutatása - úgy hiszem - fel tudta hívni a figyelmet a Könyvtáros elsőrendű és az egész könyvtárügyre vonatkozó forrásértékére. Igaz, a lap ebből a nézőpontból olyan mérleghez hasonlít, amelynek egyik serpenyője - a közművelődési könyvtári - jóval súlyosabb mint a másik, a tudományos és szakkönyvtári. Talán utalni tudtam arra is, hogy miért. Ennél fontosabb azonban az, hogy minden mérlegnek van tengelye is, a Könyvtáros esetében: könyvtárügyi tengelye. S ez pedig töretlen, teherbíró.

JEGYZETEK

1. A repertórium munkám készítésekor a Népművelési Propaganda Irodánál állt nyomás alatt. Tehát kéziratból dolgoztam. A repertóriumot F. Wiesinger Piroska és J. Mátrai Judit állította össze.
2. Semmilyen - cikket is feldolgozó szakkbibliográfia nem teszi feleslegessé a jelentős folyóiratok mutatóit. A mutató ad képet a folyóirat munkatársai érdeklődési irányáról, a tudomány valamely ágazatának kibontakozásáról, s így megbízható adatot szolgáltat egy történelmi szakasz tudománytörténetéhez. = Kóhalmi Béla: A tudományos tájékoztatás fejlődése hazánkban. 1945-1965. Bp. 1967. 126. p.
3. Csüry István: Az élő magyar könyvtárügy orgánuma. = Könyvtáros, 1966. 6. sz. 310-311. p.
4. Az utóbbi néhány évben két adatgyűjtés is érdeklődött a könyvtárosok kitüntetései felől. Az egyik a KMK 1966 évi felmérése volt, de a kérdőív e kérdését nem dolgozták fel az akció eredményeit összegező kiadványban. (V.ö. A könyvtárosok szakképzettsége. 1966. decemberi országos felmérés adataira. Bp. 1967, KMK soksz. 2, 115 p. A másik egy MM által kezdeményezett adatgyűjtés volt 1971 folyamán. Ez publikálatlan maradt.

5. Mivel valamennyi statisztikai adatgyűjtésünknek kisebb-nagyobb fehér foltjai vannak, a hivatalos kiadványokon kívül becsült adatokat tartalmazó feldolgozásokat is igénybe vettem (Kovács Máté: Az egyetemi könyvtárosképzés két évtizedes fejlődése és főbb kérdései. = Könyvtártudományi tanulmányok, 1969. Bp. 1970. 23. p.; A könyvtárosképzés felülvizsgálatára felkért bizottság zárójelentése. Bp. 1972, KMK soksz. 1. p.)
6. A következők: Ágh István, Ákos Károly, Bella István, Benedek Marcell, Benjámín László, Bertók László, Bóka László, Boldizsár Iván, Csorba Győző, Czine Mihály, Darvas József, Fodor András, Jobbágy Károly, Káldi János, Keresztury Dezső, Kollányi Ágoston, Koroknay Éva, Mátyás Ferenc, Ortutay Gyula, Pál József, Ratkó József, Simon István, Solymár József, Soó Rezső, Stetka Éva, Szabó Pál, Székér Endre, Tóth Béla, Veres Péter. - A névsorból az is következik, hogy vizsgálódásainkban mindenki élőnek számít, aki a tárgyidőszakban még élt.
7. A kötetenként megjelenő és a periodikus művek több alkalommal megjelent ismertetései itt egynek számitanak.
8. Vö. a 3. lábjegyzetben idézett művel.

Információ egy információs rendszerről

A Szakszervezetek Elméleti Kutató Intézete
Dokumentációjának munkájáról

PÁZMÁN PÉTER

A tudományos-technikai forradalom a világ egyre nagyobb területeit veszi birtokba és a fejlődésnek e hihetetlen gyors térhódításában igen nagy szerep jut az információáramlásnak, akkumulálásnak és kisugárzásnak.

A különböző információfeldolgozó és szolgáltató apparátusoknak szinte a fejlődés előtt kell járniuk, hiszen az újabb és újabb eredmények és az azokról szóló dokumentumok oly széles hullámban zudulnak a kutatókra, hogy a közöttük való eligazodás egy-egy ember vagy embercsoport számára megoldhatatlan.

Régi problémája a könyvtáraknak és dokumentációknak az információk befogadása, feldolgozása és az információszolgáltatás, a visszakeresés közti kapcsolat. Minden információs rendszer annyit ér, amennyire hatékony, tehát egy megadott témában a lehető legrövidebb idő alatt mennyi pontos információt tud szolgáltatni. A maximális hatékonyságnak, mint rendkívül magas igényű feltételnek a hagyományos megoldások jelentős része nem tud megfelelni. S itt már nemcsak technikai és módszerbeli kérdések merülnek fel, hanem szemléletbeli problémák is, melyek megoldása mindenképp előtti való feladat.